

BROEDVOGELINVENTARISATIE NOORD-DUINEN 1983

Verslag en interpretatie: Dick Hoek

1. Inleiding

Ook het afgelopen jaar werden de Noordduinen weer op broedvogels geïnterarieerd. De inventarisatie werd dit jaar uitgevoerd door:

Kavel 1: Dick Hoek	Kavel 6: Wim v.d. Wiet
Kavel 2: Frank van Duivenvoorde	Kavel 7: Kees Verwey
Kavel 3: Jan Glasbergen	Kavel 8: Jelle van Dijk
Kavel 4: Kees de Mooy	
Kavel 5: Arie Kramer	

Kavel 1 t/m 5 worden al 13 jaar geïnterarieerd (1966 t/m 1972 en vanaf 1978), Kavel 6 t/m 8 vanaf 1978. Dit jaar werd een andere, meer gestandaardiseerde methode van inventarisatie en interpretatie van de verzamelde gegevens gebruikt. Daarom wordt er in dit verslag vrij veel aandacht aan besteed. Door deze andere methode zijn de gegevens van dit jaar niet zondermeer met die van de voorgaande jaren te vergelijken.

Over de methodiek die in voorgaande jaren werd gehanteerd, is niet veel bekend. Het is niet uitgesloten dat zowel de inventarisatie- als interpretatie-methode per waarnemer en per jaar verschilden.

2. De inventarisatie-methode

Het onderzoekgebied is verdeeld in acht kavels. (zie kaart blz. 22) Alle (hoofd)inventariseerders hebben over het algemeen voldoende kennis en ervaring om een broedvogelinventarisatie goed te kunnen uitvoeren. Tijdens elke inventarisatie-ronde werd een veldkaart gebruikt, schaal 1:5.000. Hierop werden alle waarnemingen genoteerd, m.u.v. overvliegende meeuwensoorten en overvliegende doortrekkers. De volgende codes werden gebruikt om de verschillende typen waarnemingen aan te geven, in dit voorbeeld de Heggemus (dit is soort 50):

50 : zingend, roffelend of baltsend exemplaar (territorium indicatieve waarnemingen)
50 : aanwezigheid van een paar
5x50 : groepje van 5 exemplaren
50 → : overvliegend exemplaar
50 : exemplaar zonder territorium-indicatief gedrag, verblijvend in mogelijk broedbiotoop
50 : nest, transport van nestmateriaal of van voedsel voor jongen, pas uitgevlogen jongen (nest-indicatieve waarnemingen)

Bij twee kavels werd slechts incidenteel van bovenstaande codes gebruik gemaakt. Voorts werd op de veldkaarten vermeld: datum tijdstip van het begin en einde van de inventarisatie, naam inventariseerder(s) en weersomstandigheden. Op deze manier zijn in totaal 102 veldkaarten ingevuld. Van deze kaarten zijn veel interessante gegevens te verzamelen. Voor wat betreft de inventarisatietijden en -perioden leverde dit het volgende op.

Gemiddeld werd er per 10 ha 40 uur geïnterarieerd. De handleiding Broedvogel-Monitoringproject van het CBS en SOVON (1983) geeft aan dat voor een vergelijkbaar landschapstype ongeveer 5,5 uur per 10 ha wenselijk is (inclusief nachtbezoeken). De tijd die aan het inventariseren werd besteed is als volgt over de verschillende maanden verdeeld:
maart: 21 uur

april: 75 uur
mei : 62 uur
juni : 52 uur
juli : 5 uur

De tijd die aan het inventariseren werd besteed, wisselde sterk per kavel: van 2 uur/10 ha tot 6,9 uur/10 ha. Nachtbezoeken vonden alleen plaats in kavel 1 en 8. De gemiddelde aanvangstijd bij ochtend-bezoeken varieerde per kavel van 6.23 uur tot 7.20 uur. Het aantal volledige rondes liep uiteen van 6 tot 12. Gedurende ongeveer 7% van de inventarisatietijd was het weer slecht (zware regen, harde wind of storm, hagel of sneeuw).

Er werd geen gebruik gemaakt van een bandrecorder.

Slechts op 5 dagen (9, 16 en 23 april, 7 en 14 mei) werden 5 of meer kavels gelijktijdig geïnventariseerd.

3. Interpretatie van de gegevens

Per soort zijn alle waarnemingen overgebracht naar de z.g. soortkaarten. Op één soortkaart is dus alle informatie over één bepaalde soort verzameld (met zowel de codes als de data van de waarnemingen). Elke soortkaart geeft een patroon van waarnemingen te zien, waarbij sommige elkaar "uitsluiten"; d.w.z. dat twee of meer zingende vogels gelijktijdig zijn waargenomen.

Aan de hand van deze soortkaarten kunnen nu de territoria worden onderscheiden; het trekken van grenzen tussen de verschillende territoria wordt gemakkelijker naarmate de waarnemingspunten meer in groepjes (clusters) voorkomen. Van zo'n groepje is dan aangenomen dat het een territorium vertegenwoordigt. Een belangrijk hulpmiddel hierbij vormen hierboven genoemde uitsluitende waarnemingen.

Komen groepjes van waarnemingen nu op grote afstand van elkaar voor, dan is de aanwezigheid van uitsluitende waarnemingen niet meer als een vereiste aangenomen. Deze "grote" afstand kan echter per soort en zelfs binnen een soort (bij verschillende biotoop-typen) verschillen. In de Noord-duinen werd van soorten als Groene Specht, Grote Bonte Specht, Staartmees, Koekoek, Boomleeuwerik, Wulp en Boomvalk op grond van de spreiding van de (uitsluitende) waarnemingen aangenomen de ze een relatief groot territorium bezitten; soorten met een relatief klein territorium: Winterkoning, Fitis, Nachtegaal, Boompieper, Graspieper, Tortelduif en Boomkruiper. Voor het aantal waarnemingen dat nodig is om een territorium te onderscheiden werden de richtlijnen van SOVON, proef 1983 gevolgd. Enkele voorbeelden hiervan:

	<u>aantal geldige bezoeken</u>				
	1-3	4-6	7-9	10-12	
Boomleeuwerik	1	2	3	3	aantal
Nachtegaal	1	2	3	3	vereiste
Fitis	1	1	2	3	territorium-
Vink	1	1	1	2	indicatieve
Staatmees	1	1	1	1	waarnemingen
					minimum

Met geldige bezoeken wordt bedoeld het aantal bezoeken waarop de kans bestaat de soort waar te nemen. Het zal duidelijk zijn dat het aantal geldige bezoeken voor een zomergast als Grasmus (die rond eind april weer terugkeert) kleiner zal zijn dan bij standvogels als Winterkoning en Merel.

Bij slechts enkele soorten is rekening gehouden met een z.g. datumgrens: bij Roodborst, Goudhaantje, Zwarte Mees, Vink, Fluiter, Wielewaal, Paapje; Spotvogel en Bosrietzanger. Dit houdt in dat

het nestelen bij de interpretatie van (late) wintergasten als Roodborst en Goudhaantje en doortrekkers (Fluiter, Bosrietzanger) voorkomen wordt. Zo is de datumgrens van de Roodborst bij de Noord-duinen bepaald op eind april bij de Bosrietzanger op begin juni. waarnemingen van Roodborst vóór eind april tellen dus niet mee bij het aantal vereiste territorium-indicatieve waarnemingen.

Bij de soorten, die niet door SOVON (proef 1983) worden genoemd m.b.t. de richtlijnen voor het vaststellen van een territorium, wordt hier bij de soortbeschrijvingen zoveel mogelijk op in gegaan.

Bij de interpretatie van de waarnemingen deden zich nog verschillende moeilijkheden voor, die nauwkeurigheid van het eindresultaat in negatieve zin beïnvloedde. Dit waren o.a.:

- bij twee kavels werden de codes slechts incidenteel gebruikt;
- bij één kavel viel het laatste bezoek op 14 mei;
- het aantal nachtbezoeken was gering;
- op geen enkele datum werden alle kavels tegelijkertijd bezocht, vooral bij territoria in het grensgebied van twee kavels leverde dit problemen op.

4. Globale terreinbeschrijving

De Noord-duinen bestaan uit een 470 ha groot gebied dat zich uitstrekt vanaf de bebouwde kom van Noordwijk aan Zee noordwaarts tot aan de Noraweg, topografische kaarten 24 en 30 oost.

De lengte bedraagt 4,5 km, de gemiddelde breedte ongeveer 1 km.

Het gebied wordt doorsneden door talrijke voet- en fietspaden en wordt door zeer veel recreanten bezocht. De binnenduinrand wordt voor een deel doorsneden door een autoweg. In het noordelijk deel is een gebied van ongeveer 70 ha in gebruik als golfterrein.

De duinen bestaan overwegend uit matig hoge, gesloten duinreeksen met kleine, voor het merendeel verdroogde, valleien. In één vallei is permanent open water aanwezig. In een tiental valleien is enige moerasruigte aanwezig.

Met behulp van Luchtfoto's (false-colour) werd een schatting gemaakt van het aandeel van de verschillende begroeiings-typen.

- open en gesloten duingraslanden (met veel duinriet op de voormalige kapvlakten)	60 %
- naalddhout (Oostenrijkse den) met plaatselijk menging met loofhout	20 %
- laag struweel (lager dan 5 m) met voornamelijk Duindoorn, Wilde liguster, Meidoorns, Witte abeel, Vlier Gewone Esdoorn en Veldesdoorn	15 %
- loofhout en hoogstruweel met o.a. Gewone esdoorn, Grauwe abeel, Balsumpopulier, Iep, Beuk, Zomereik en Es	5 %

5. Resultaten

Bij vier kavels werden de veldgegevens ook door de inventariseerders zelf geïnterpreteerd. De uitkomsten hiervan wijken bij 22 van de 39 gevonden soorten af van de uitkomsten gevonden bij de onder 3 beschreven methode van interpretatie. Onderschat werden o.a. Sprinkhaanrietzanger (afwijking 20%), Merel (afwijking 15 %), Houtduif, Vink en Nachtegaal. Overschat werden Roodborst en Winterkoning.

Hierna volgt een overzicht van de resultaten van 1983.: Ter vergelijking zijn ook de gegevens van de twee voorgaande jaren vermeld.

	kavel 1 t/m 5			kavel 6 t/m 8		
	1981	1982	1983	1981	1982	1983
- Bergeend	-	-	-?	-	-	-
- Wilde eend	4	6	8	17	16	3
± Torenvalk	1?	-	-	-	-	-
+ Boomvalk	-	-	1	-	1?	-
± Patrijs	4	2	3	(2)	1	1
- Fazant	10	12-13	7	12	11	4
± Scholekster	-	-	-	1	1	-
± Kievit	-	-	-	1?	-	-
± Houtsnip	-	-	-	1	1	1
± Wulp	1	-	-	(3)	2	1-2
- Holenduif	-	-	-?	-	-	0-2
- Houtduif	61	64-81	65-75	(50)	(40)	43
± Turkse tortel	6	4	7	12	6	3
± Tortelduif	18	22-23	19	9	6	9
- Koekoek	5	6-7	6	(3)	4	5
- Steenuil	-	-	-	1?	-	-
- Bosuil	-	-	-	1	-	2
- Ransuil	(1)	-	1?	3	4	1
± Groene specht	1	1-2	1	4	2	3
+ Grote bonte specht	3	3	2	4	4-6	5
± Kuifleeuwerik	1	1	1?	(2)	2	1?
± Boomleeuwerik	4	1	1	(2)	2	1?
± Veldleeuwerik	30	25	22	17	12	11
± Boompieper	15	13	11	5	6	9
± Graspieper	26	20-21	25	15	15	13
± Witte kwikstaart	-	-	-	1	1	1
± Winterkoning	18	17-18	23	22	16	20
± Heggemus	36	36	54	21	17	25
± Roodborst	25	23-24	17	23	28	26
± Nachtegaal	31	28-30	35	8	8	6
± Roodborsttapuit	(9)	4	3	3	4	4
± Tapuit	30	16-18	14	10	8	10
- Merel	40	27-29	40	27	19	19
- Zanglijster	6	6	4	5	3	2
± Grote lijster	-	-	1?	1	1	1
± Sprinkhaanrietzanger	-	-	3	-	1-2	2
± Bosrietzanger	-	-	1	-	-	-
± Braamsluiper	1-2	4	2	-	-	1
± Grasmus	14	14-16	21	8	12-13	10
± Tuinfluiter	4	1	5	1	-	1
± Zwartkop	5	5	6	6	4	6
± Tjiftjaf	9	10	11	13	9	12
± Fitis	(78)	72-73	96	39	27-28	47
± Grauwe vliegenvanger	-	-	-	-	-	1
± Staartmees	-	-	-	1?	-	2
+ Glanskop	1	1	1	-	1	1
± Kuifmees	1	1	1	1	-	2-4
+ Zwarte mees	-	-	-	-	-	1
± Pimpelmees	6	2	4	7	4	3
± Koolmees	25	13-15	22	32	25	25
± Boomkruiper	1	1	1	5	2	6
+ Grauwe klauwier	-	-	-	1	-	-
± Vlaamse gaai	5	5	6	11	7	11
± Ekster	9	10-12	15	12	10	12
± Zwarte kraai	3	4	3	1	1	3
- Spreeuw	(28)	18-25	12	11	8	8
- Huismus	(43)	40-60	?	(20)	(13)	?
- Ringmus	12	4-5	1	4	-	2

	1981	1982	1983	1981	1982	1983
± Vink	1	1	2	6	2	4
± Groenling	12	4-5	2	9	9	7
- Kneuf	(50)	(38)	54	(16)	(17)	13
± Spotvogel	1	-	-	-	-	-
+ Zwarte specht	-	-	-	-	-	0-1

De eerste kolom van bovenstaande tabel geeft voor 1983 een schatting van de nauwkeurigheid weer:

- + : nauwkeurig (gebaseerd op nest-indicatieve waarnemingen)
- ± : vrij nauwkeurig (gebaseerd op territorium-indicatieve waarnemingen)
- : slechts een globale schatting (inventarisatie-periode of -tijd niet optimaal, bijvoorbeeld Houtduif en uilensoorten; onvoldoende aandacht aan besteed (bijvoorbeeld Huismus)

Bespreking van enige soorten

Bergeend: mogelijk vond een broedgeval plaats in de zeereep. Op één plaats werd op 16 april en 4 juni een paartje gezien. Voorts werden elders enkele malen overvliegende paartjes of solitaire vogels gezien.

Wilde eend: het schatten van het aantal broedgevallen van deze soort blijft moeilijk. De "achteruitgang" in kavel 6 t/m 8 is waarschijnlijk te wijten aan een minder intensieve inventarisatie. In 1981 en 1982 werden bij de resultaten ook nestvondsten van medewerkers van het Staatsbosbeheer opgenomen.

Torenvalk: gedurende het gehele inventarisatie-seizoen werden 1-2 jagende vogels gezien. Geen territorium of nest-indicatieve waarnemingen. Broedt waarschijnlijk in de omgeving van de Noord-duinen.

Boomvalk: in vrijwel alle kavels werden jagende Boomvalken gezien. De vogels kwamen pas in juli/augustus tot broeden, Mart Chielen van het SBB kon nog net voorkomen dat het nest werd uitgehaald. Het nest bevatte één ei en een jonge vogel. Waarschijnlijk is één vogel uitgevlogen, deze werd in september nog in de Noord-duinen gezien.

Scholekster: overzomeraar, werd vooral op de huidige en voormalige golfvelden gezien, meestal in groepjes tot 23 exemplaar. Geen aanwijzingen voor broedgevallen. Scholeksters broeden vaak maar eens in de twee à drie jaar.

Kievit: overzomeraar vrijwel steeds op dezelfde plaatsen gezien als de scholekster. Op 30 april werden in kavel 1 drie buitelandse vogels gezien. Na die tijd echter niet meer. Waarschijnlijk is het terrein te druk. (o.a. veel loslopende honden!)

Houtsnip: broedde waarschijnlijk in het afgesloten gedeelte van "De Wei" in kavel 8

Wulp: broedde waarschijnlijk in de niet toegankelijke gedeelten ten noorden van de Duindamse slag. Ten zuiden van deze slag werden echter ook enkele malen paren en jodelende vogels waargenomen.

Holenduif: deze "nieuwe" soort werd in kavel 4 op 23 april uit de zeereep opgejaagd. In kavel 8 werden steeds 2-4 exemplaren gezien. Er werd echter geen balts waargenomen of een nest gevonden.

Tortelduif en Houtduif: op 2 juli werden in kavel 8 van beide soorten maar liefst 48 fouragerende ex. gezien. De vogels kwamen waarschijnlijk massaal af op de zaden van de Oostenrijkse den. Rond deze tijd knappen de kegels open en vallen veel zaden op de grond. Ook werden 22 Turkse tortels op de grond op zoek naar dennezaden gezien.

Turkse tortel: in tegenstelling tot de Tortelduif werden Turkse tortels vrijwel uitsluitend in de directe nabijheid van bebouwing langs de binnenduinrand gezien.

Koekoek: hierbij werd bij de interpretatie geen onderscheid gemaakt in overvliegende of verblijvende ex. en ♂♂ of ♀♀. De territoria werden afgegrensd door minstens één uitsluitende waarneming.

Steenuil, Ransuil en Bosuil: omdat er weinig nachtbezoeken hebben plaatsgevonden zijn de opgegeven aantallen waarschijnlijk te laag. De Steenuil werd éénmaal rond "De Wei" gehoord. (begin april)

Zwarte specht: gedurende het gehele seizoen werd in kavel 8 een ex. gezien; op 23 april zelfs een paartje. Er werden echter geen aanwijzingen voor een broedgeval opgemerkt.

Graspieper: is sterk gebonden aan de zeereep. Van de 38 territoria bevonden zich er slechts 9 buiten de zeereep.

Bosrietzanger: op 4 juni werden de eerste ex. gezien en gehoord; op die dag werden in kavel 1 vijf zingende vogels gehoord. In de zeereep werd een paartje met nestmateriaal gezien. Daarna werden de vogels niet meer gezien of gehoord. Op 6 juni werd een zingend ex. waargenomen in "De Wei".

Glanskop: broedde in kavel 1 in een nestkast, in kavel 8 werd een paar met kleine pulli gezien op 2 juli.

Kuifmees: op 20 maart werden alleen al in kavel 8 negen paar waargenomen. Later in het seizoen verminderde dit aantal geleidelijk. Op 2 juli werden hier 2 paar jongen gezien. Op 14 mei werd in kavel 4 een paartje met voer waargenomen.

Zwarte mees: tot 24 april werden zingende vogels waargenomen. Op 2 juli een paar met pas uitgevlogen pulli. Voor zover bekend is dit het eerste broedgeval van deze soort in de Noord-duinen.

Grauwe klauwier: werd dit jaar niet éénmaal waargenomen. Is waarschijnlijk definitief uit het gebied verdwenen.

Ekster: uit vrijwel alle kavels werd gemeld dat er waarschijnlijk meer ex. aanwezig waren dan er broedden. Enkele voorbeelden: kavel 1: 's avonds op 15 april een groep van 12 alarmerende vogels bij een het nest; kavel 8: op 2 juli 20 ex. in één groep. Het aantal geschatte broedvogels heeft voornamelijk betrekking op nestvondsten.

Niet broedende vogels

Van deze groep werden ook veel gegevens verzameld. Het zou te ver voeren deze alle te noemen: Enige waarnemingen:

- wintergasten: Vuurgoudhaantje en Goudhaantje (laatste waarneming 23 april)
- doortrekkers: Fluits (5 waarnemingen tussen 23 april en 22 mei), Wielewaal (2 waarnemingen op 14 mei), Bepflijster (1 april), Velduil (9 april), Gele kwikstaart (o.a. 15 ex. op 23 april), Paapje (7 mei), Wespandief (10 juni), Bruine Kiekendief (6 en 14 mei), Draaihals (1 mei), Oeverzwaluw (23 april), Sperwer (2 april).
- "zwerfers": Groepjes Kruisbekken werden regelmatig gezien, Barmsijs (23 april en 5 mei), Indische gans (overvliegend op 9 april) Nijlgans (2 ex. overvliegend op 28-5).

Literatuur: Oude verslagen van dit gebied, gepubliceerd in de Strandloper; de nrs. 1 en 2 van de literatuuropgave, genoemd op pag. 26.

